

כיבוד אבי אביו

מקורות החיוב וגדרו

ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק. (בראשית מו, א) וברש"י: חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו, ולפיכך אמר 'לאלהי אביו יצחק' ולא תלה באברהם.

מחלוקת רש"י והרמב"ן למה יעקב לא הזכיר יצחק

הקשה הרמב"ן, שאעפ"כ לא היה לו לייחד הדבר על שם יצחק אלא על שם שניהם לומר לאלקי אבותיו, וכמו שאמר (בראשית מח, טו) 'האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק', ובתפלתו אמר אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק (לב, י).

ולכן, פירש מטעם אחר מדוע הזכיר רק את יצחק, שיש בפסוק הזה סוד, כמו שגילו לנו חז"ל בבראשית רבה, כי כאשר בא יעקב לרדת מצרים ראה כי הגלות יתחיל בו ובזרעו, ולכן זבח זבחים לפחד אביו יצחק, כדי שלא תהא מדת הדין מתוחה כנגדו.

ובשו"ת הגרע"א (קמא סימן סח) הביא בשם ספר לוית חן בפרשתינו, שחידש דאיכא חילוק בכיבוד אבי אביו בין היכא שאביו קיים להיכא שכבר מת. דבאמת בחיי אביו מחוייב בכיבוד אבי אביו יותר מכיבוד אביו, כיון דשייך כאן הסברא שאתה ואביך חייבים בכבוד אבי אביך, וכמו שמצינו (בקידושין לא, א) גבי כיבוד אם שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, ודווקא לאחר מיתת אביו מחוייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו.

ולפי"ז מיישב קושיית הרמב"ן, דבכל הני מקומות שיעקב אבינו ע"ה הזכיר את אברהם אבינו ע"ה, מיירי שאברהם אבינו ע"ה עדיין היה חי, ואז היה חייב בכבודו יותר, אך בפרשתינו שכבר נסתלק אברהם הזכיר רק את יצחק אביו.

דעת המהרי"ק שאינו חייב בכבוד אבי אביו

אכן בשו"ת מהרי"ק (סימן ל) כתב דאין חייב בכבוד אבי אביו כלל. דדן שם במי שהיה אומר קדיש על אביו, והיה בבית הכנסת אחד שרצה להגיד קדיש על אבי אביו, מי מהם קודם. וכתב דאפילו אם היינו אומרים שיש ענין לומר קדיש בעבור זקנו או זקנתו, ומשום דבני בני הרי הם כבנים, מ"מ דבר פשוט דאינם כבנים ממש והבן קודם.

אך כתב די"ל שבכלל אין ענין שהבן יאמר קדיש בשביל זקנו יותר משיאמר על אדם אחר. דהרי חיוב אמירת קדיש תלוי בחיוב כיבוד, וכדמצינו בפוסקים ששני אחים נוטלים שני חלקים בקדיש משום שכל אחד חייב בכבוד אביו, ובן הבן לא מצינו בשום מקום שיתחייב בכבוד אבי אביו, ולא מצינו אלא שחייב בכבוד האב והאם, ואשת אביו בחייו, ובעל אמו בחייה, ואחיו הגדול, או אשת אביו אפילו לאחר מיתת אביו למצוה בעלמא (וכמבואר בכתובות קג, א), אבל שיהיה חייב בן הבן בכבוד זקינו לא מצאנו בשום מקום, ולכן אינו מחוייב לומר עליו קדיש כלל.

ואף ששנינו שבני בני הרי הם כבנים, וא"כ מטעם זה יתחייב בן הבן בכיבוד אבי אביו, תירץ המהרי"ק שלא נאמר כן אלא לענין קיום מצות פריה ורביה, אבל לא לענין אחר, וראיה מהא שאין מקשין מהא דבני בני הרי הם כבנים על שיטת מר בר רב אשי (ב"ב קכח, א) דבן הבן מעיד לזקנו.

אמנם האף שדעתו שאין בן הבן חייב בכבוד זקנו, הסיק המהרי"ק שמשום פשרה בן הבן יגיד קדיש אחד, והבן יגיד שני קדישים.

ובשו"ת הרמ"א (סימן קיח) דן על פי דברי מהרי"ק דבן הבת יכול לומר קדיש על אבי אמו, וכדברי מהרי"ק שכתב שיכול לומר קדיש אפילו במקום שאר אבליים שאומרים קדיש על אביהם ועל אמם.

ושם מיירי שאבי אמו גדלו בביתו, והשכיר לו רבי, וכתב הרמ"א דכל שכן שיוכל לומר עליו קדיש, שהרי אמרו במסכת סנהדרין (יט, ב) כל המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו, ועוד שהביאו לחיי עוה"ב ששכר לו רבי ללמדו. והסיק שכדי שלא יהא נראה זה כדבר חדש, יש להניח הדבר על פשרת מהרי"ק, שבן הבן יאמר פעם אחת והאומר על אביו ואמו יאמר ב' פעמים.

עוד יש להעיר מסוגיא דפרו ורבו יבמות (יבמות סב, ב), דמבואר שבני בנים כבנים כולל גם בן הבת. והכי איתא התם, "בני בנים הרי הם כבנים" - סבר אביי למימר ברא לברא וברתא לברתא, וכ"ש ברא לברתא, אבל ברתא לברא לא, א"ל רבא לשבת יצרה בעיא והא איכא. ואולי כוונת הגר"א כמ"ש היד אברהם שרב יעקב סבר כהמדרש, אבל אה"נ להלכה בני בנות כבנים, אבל לשונו לא כ"כ משמע כן שכתב ונ"ל דלאבי אמו פטור.

שו"מ במאירי (יבמות סב, ב) וז"ל זה שאמרו בני בנים הרי הן כבנים, פירושו אף בבני בנות, וכדכתיב (ומשמ למדו שבני בנים כבנים), "הבנות בנותי והבנים בני", וכתב "ואחר בא חצרון אל בית מכיר אבי גלעד", ר"ל בתו של מכיר "ותלד לו את שגוב", וכתב "מני מכיר ירדו מחוקקים", ושמא תאמר מבני בניו הרי כתוב "יהודה מחוקקי" אלמא שאותם המחוקקים מזרע יהודה היו, והרי מכיר ממשפחת מנשה אלא שבאו מחצרון שהיה מיהודה ואמר מני מכיר אלמא שאף בני בנות כבנים.

מחיית האם לבנה שלא יאמר קדיש על זקנו

והנה בשו"ת שבות יעקב (ב, צד) דן בזקן וזקנה שמת בנם והניח אחריו בן, וגידלו את היתום, ולמדו עמו ושכרו לו מלמדים עד שזכה ללמוד כאחד הבחורים, ואמו רוצה למחות שלא יאמר עליהם קדיש אחר מיתתם.

ובתחילה השיב שהאם אינה יכולה למחות, ואף שפסק הרמ"א (ביו"ד שעו, ד) שנהגו לומר קדיש על האם אע"פ שהאב חי ואין בידו למחות, מכל מקום המעיין בדרכי משה שם יראה שמעיקר הדין יכול האב למחות כיון שכבודו קודם לכבוד אב, ורק מצד המנהג נהגו לומר קדיש אפילו בחיי האב. ולפי זה הבו דלא לזסיף עלה והיכא דנהוג נהוג, אבל בכהאי גוונא שהוא מילתא דלא שכיחא לא שייך מנהג. ורצה להוכיח כן מתשובת הרמ"א הנ"ל שהתיר לבן הבת לומר קדיש רק בתנאי שתתמצא אמו לזה, הרי שיכולה להקפיד אפילו שהדבר כנגד כבוד אביה ואמה, וכ"ש כנגד חמיה וחמותה כמו במקרה שלפנינו.

אך דחה וכתב שאין הנדון דומה לראיה, דבתשובת הרמ"א דווקא יש לומר דהבן חייב לציית לאמו יותר מאבי אמו, אבל כאן דאיירי בכבוד הורי האב, אין האם יכולה למחות לבנה לומר קדיש עליהם, שהרי אילו היתה מוחה בו מלומר קדיש על אביו לא היתה יכולה למחות שכבוד אב גדול מכבוד אם אליבא דכ"ע, ולכן כמו כן אינה יכולה למחות לומר קדיש על חמיה וחמותה, לפי שהוא כבוד בעלה אביו של בנה כי כבודם הוא כבודו בקבר, ובדאי ניחא ליה לזכות לאביו ולהביאו לחיי עוה"ב, ומצינו בש"ס מכבדו בחייו מכבדו במותו.

כיבוד אב או כיבוד אם אחרי מיתת אביו

אכן מה שנקט השבו"י כדבר פשוט שכיבוד אב גדול מכיבוד אם אפילו לאחר מיתת האב, אינו מוסכם כלל, דיעוין בשו"ת הגרע"א (קמא, סח) שדן בזה, וכתב דדמי לאביו אמר השקיני מים ואמו הגרושה אומרת השקיני מים, דשניהם שוים ולא יזזה שירצה יקדים, כיון דלא שייך כאן הסברא דאתה ואמך חייבים בכבודו, ה"נ במתה אמו, כי המות יפריד ביניהם.

אמנם הביא הגרע"א שם שדעת הב"י (יו"ד סימן שעו) דלא כדבריו. שכתב שאם אביו מקפיד שלא יאמר קדיש אף שאמו צוותה עליו לומר בשבילה, כבוד אב עדיף מכבוד אם. הרי שעליו לשמוע לאביו, אף שכבר מתה אמו והמוות הפריד ביניהם. והקשה עליו כנ"ל דמ"ש מיתה מגירושיין.

כיבוד מחיים עדיף מכיבוד לאחר מיתה

ועיין שם בגרע"א שהביא משו"ת נוב"ת (אה"ע, מה) שכתב דבמת אביו וצוה לו לעשות משהו, ורצון אמו בהיפוך, שיש עליו לשמוע לאמו, דכיבוד מחיים עדיף מכיבוד לאחר מיתה. עי"ש שמדובר שאבא שצוה לאשתו שאחרי מותו לא תתחתן בתו עם אחיו, ורצון האם שתתחתן, וכן היה דעת כולם שזה טוב שתתחתן אתו. והשואל רצה לומר שחייבת בכבוד אביה יותר מכבוד אמה, ואינו דומה להא דאיתא בקידושין שאחרי גירושין שניהם שווים, שגרושה לא חייבת בכבוד בעלה משא"כ אלמנה, דחילוק גדול יש בין מיתה לגירושין בכמה דברים בנגלה ובנסתר, ואע"ג דגרושה אינה חייבת עוד בכבודו מ"מ אלמנה מסתברא דמחוייבת עדיין בכבודו. על מה שכתב שיש חיוב לאלמנה לכבוד בעלה כתב הנו"ב וז"ל ומה כבוד תהיה האשה חייבת לנהוג בבעלה אחר מותו, והלא הרשות בידה להנשא לאחר ואיה כבודו. וכיון דזה פשיטא לן דאלמנה אינה חייבת בכבוד בעלה שוב אני אומר לאידך גיסא לחלק בין אלמנה לגרושה דגרושה אם אביו מצוה לו דבר ואמו מצוה לו דבר הברירה ביד הבן לשמוע למי שירצה, אבל באלמנה אם אביו צוה לו איזה

דבר לעשות אחר מותו ואמו האלמנה מצוה לו להיפך יניח כבוד אב ויקיים כבוד האם, דלעולם כבוד חי עדיף מכבוד המת.

ומוכיח כדבריו מעובדא דרב אסי (קידושין לא, ב) דנפיק מארץ ישראל לקראת אמא, ולבסוף שמע לארונא דקא אתי ואמר אי ידעי לא נפקי, הרי שאם היתה בחיים היה הולך לכבודה מא"י לח"ל אבל אחר מותה לא הוה נפיק הרי דמצות הכיבוד לאחר מיתה לא אלים כמצות הכיבוד שמחיים.

ובזה מפרש דברי רש"י (קידושין לא, א) ד"ה שבן אלמנה אתה ולא צריך אתה למעשה וכו', ולכאורה קשה הא משכחת גם למעשה שאביו צוה לו קודם מותו לעשות איזה דבר אחר מותו ואמו צותה לו ההיפוך ושואל למי ישמע, שזה דומה לנתגרשה, אלא ודאי בזה ליכא שום ספק ובודאי יניח דברי המת בשביל כבוד החי.

וכתב הגרע"א שזה נסתר מדברי הב"י שכתב דוקא דכיבוד אב עדיף משל אם ולא כתב דכיבוד מחיים עדיף מכיבוד לאחר מיתה, ויהיה נ"מ לדינא דאפילו בהיפוך אם אביו מת וצוה לו לומר קדיש אחריו ואמו מקפדת דישמע לאמו.

כיבוד אבי אביו מטעם כיבוד אב

והנה הבאנו לעיל דהגר"א נקט דחיוב כיבוד לזקנו הוא מדין בני בנים הרי הם כבנים, אכן מדברי השבות יעקב משמע שאין חיוב כבוד אבי אביו מטעם זה, דא"כ לכאורה היה מסתבר שחייב לשמוע לדברי אמו, ולא לחשוש לכבוד אבי אביו. שהרי להגר"א שיסוד החיוב הוא משום דבני בנים כבנים, ודאי כבוד אביו ואמו עדיף. אלא דהשבות יעקב נקט דכבוד זקנו אינו חיוב בפני עצמו אלא מפני כבוד אביו. וכן מבואר בעיקר לשונו שכתב שהאם אינה יכולה למחות לומר קדיש על חמיה וחמותה, "לפי שהוא כבוד בעלה אביו של בנה כי כבודם הוא כבודו בקבר", הרי לן להדיא שאין כאן חיוב כיבוד לזקנו אלא משום כבוד אביו.

יישוב על הסוגיא דמכות

ולפי דרך זו דכיבוד אבי אביו הוא משום כבוד אביו, יש ליישב מה שהקשו מסוגיא דמכות דמבואר שאין חייב בכבוד אבי אביו, דכיון ששם מיירי שאבי אביו הרג לאביו, א"כ ודאי חייב משום כבוד אביו שלא לנהוג כבוד באבי אביו, ויהיה גואל הדם לאביו.

אכן מלשון רש"י שם לא משמע כן שכתב וז"ל "והא דתניא בנו נעשה לו גואל הדם בבנו של הרוג קאמר שהוא בן בנו של רוצח, ואינו מוזהר על כבודו". ומשמע שאין חיוב כבוד כלל לאבי אביו, וצ"ע.

קושיית בעל התשובה מאהבה מ"אתה ואמך"

בשו"ת תשובה מאהבה (א, קעח) תמה על מה שפסק הרמ"א דאם אמו מוחה לא יאמר קדיש על זקנו, ממה דאמרו חז"ל במס' קדושין (לא, א) שאל בן אשה אלמנה לר"א, אבא אמר השקיני לי מים ואמא אומרת השקיני לי מים איזה מהם קודם, א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייב בכבוד אביך, וכן נפסק בש"ע (יו"ד רמ, יד), וכן מבואר במשנה בסוף כריתות, וא"כ קשה להרמ"א מדוע גבי כבוד אביו וזקנו יקדים כבוד אביו, נימא נמי הנח כבוד אביך ועשה כבוד זקנך, שאתה ואביך חייבים בכבוד הזקן.

יישוב לפי הגדר הנ"ל

ולפי הגדר שהעלינו שהחיוב כבוד לאבי אביו אינו אלא מחמת כיבוד אביו, אם כן מיושב שפיר, דלא שייך כלל לומר אתה והוא חייבים בכבודי כיון שהבן אינו מחויב בכלל בכבוד זקנו אלא מפני כבוד אביו, ולכן האב קודם.

והנה כקושיית התשובה מאהבה כבר הבאנו בתחילת הדברים בשם ספר לוית חן, והוא חילק דבאמת קודם מיתת זקנו כבוד זקנו עדיף, ועל כרחק שהוא לא נקט כן שגדר החיוב משום כבוד אביו, שאם כן הרי מסתבר שודאי כבוד אביו קודם, וכנ"ל.

ועיין בחי' רבי ראובן (יבמות סימן ד) שביאר בהאי דין של "אתה ואמך חייבים בכבוד אביך" שאין הפשט שיש מעליותא בחיוב כבוד אב על כבוד האם משום שגם היא חייבת בכבוד בעלה, אלא שכיון שהחיוב של כיבוד אב ואם אינו חל אלא ע"י הציווי של אביו או אמו, א"כ כשהציווי של האם להבן מתנגד לחיובו של המצווה, יש חסרון בעצם

הצווי. ולביאורו יעלה, שאפילו אם נאמר ששורש החיוב לזקנו אינו אלא מחמת חיוב כבוד לאביו, מכל מקום סוף סוף אין ציווי האב ציווי מחמת שחייב בכבוד אביו, וצדקו דברי התשובה מאהבה שכבוד אבי אביו קודם.

יישוב לפי דברי הגר"א

ולפי הגר"א שגדר החיוב הוא מטעם בני בנים הרי הם כבנים, צ"ל דהא דאמרינן "אתה ואמך חייבים בכבוד אביך" זה אינו אלא כששני החיובים הם שווים כמו בכיבוד אב וכיבוד האם, דאז אמרינן שיש מעליותא בחיוב כבוד אביו, אבל בכבוד זקנו אין החיובים שווים דיותר חייב בכבוד אביו מכבוד זקנו, ולכן לא שייך לומר כאן אתה ואביך חייבים בכבודו.

אמו או בעל אמו

שו"מ שכן מבואר במנ"ח (מצ' לג) עי"ש שכתב שאם אמו א"ל השקיני מים ובעל אמו אומר השקיני מים ודאי מחויב ליתן לאמו, אף דבאביו ממש חייב ליתן לאביו כמבואר דהוא ואמו חייבים בכבוד אביו, היינו באביו ממש דחייב בכבודו מצד עצמו והם שקולים ע"כ יקדים לאביו כיון דגם אמו חייבת בכבוד אביו, אבל כאן עיקר שחייב בכיבוד האם, ועל אבי חורגו חייב מצד כיבוד האם, א"כ היא קודמת כיון שהיא רוצה וכל הכיבוד הוא מחמתה. וצ"ע שהרכיב שני הסברות ביחד.

אמנם במאירי (קידושין לא, א) הביא יש מפרשים הגמ' שם שמבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין, שבן אלמנה אתה שנשאת לבעל ואתה שואל בין אמך לבעל אמך, שאדם חייב בכבודו גם כן כדכתוב את אמך לרבות בעל אמך, ובזו ודאי הטל להם וכו'. מבואר שחולק על המנ"ח ולא אמרינן שהאם קודמת, וצ"ע למה. ואולי ס"ל שהחיוב כבוד לבעל אמו שנתרכה מ"את" אינו בגדר כבוד של האם אלא חיוב ישיר, ולכן אין אמו קודמת. אלא דא"כ למה אין הבעל קודם משום "אתה ואמך חייבים בכבודו", וצ"ע. ואולי ס"ל שהיות ובעל אמו לא אינו מפורש בקרא אלא נלמד מדרשה אינו כ"כ חמור ולכן אמו קודמת.

כיבוד אבי אביו

יש להסתפק האם הבן חייב בכבוד זקנו של אביו. והנה ראיתי בספר רביד הזהב בפרשתינו שכתב שהכלל שבני בנים כבנים שייך גם לגבי בני בני בנים, ונמצא לדבריו שלהגר"א יתחייב גם נכד הבן בכבוד זקנו של אביו. אכן לדרכו של השבו"י יש לדון, האם החיוב לכבד את אבי אביו משום כבוד אביו הוא דווקא משום שאביו מחויב לכבדו מצד עצמו, אבל זקנו של אביו שאביו מחויב לכבדו רק משום כבוד אביו שלו, לא מתחייב הבן בזה.

ויותר נראה שאין הדבר שייך לחיוב כיבוד, אלא שכבוד לאביו שיתכבד אביו, א"כ ה"ה לגבי כבוד אבי אביו דסוף סוף רוצה אביו בכבוד זקנו, ואפילו אם לא היה חייב לכבדו כלל, ולא גרע מחיוב כיבוד אחיו הגדול שלהרמב"ן (בהשגות לסה"מ שורש ב) ששורש החיוב הוא מחמת כיבוד אב, משום שרצונו שיכבדו את בנו הגדול.

חיוב כבוד לאבי אביו אחרי מיתת אביו

הבאנו לעיל קושיית האחרונים על הרמ"א מההיא דסוף מסכת סוטה לאו בריך אנא, בר ברתך אנא, דמשמע שאין חיוב כבוד לאבי אמו. והנה כבר הבאנו שהגר"א בא לחלק בזה בין הבת, שבני בנות אינם כבנים. וכבר ביארנו שבדעת הרמ"א אין לומר כן משום שבתשובתו כתב כן בבן הבת.

ובספר כלי חמדה כתב לתרץ שיטת הרמ"א מההיא דסוטה, דהתם איירי לאחר מיתת האב, וי"ל שלאחר מיתת האב או האם אין חיוב בכבוד אבי אביו או אבי אמו, וכמו שמצינו בכתובות (קיג, א) בכיבוד אשת אביו ובעל אמו שאינו חיוב לכבדם לאחר מיתת אביו או אמו. וגם מדברי הכלי חמדה מבואר כדרך זו ששורש החיוב בכיבוד אבי אביו הוא משום כבוד אביו, ולכן לא שייך לאחר מיתתו.

אך כתב דיש לדחות דדווקא גבי אשת אביו אינו חייב לאחר מיתת אביו, משום דלאחר מיתת אביו כבר אינה אשת אביו, אבל באבי אביו גם לאחר מיתת אביו לא נתבטלה סיבת חיובו.

וכדבריו אלו מבואר גם בדברי השבו"י שהבאנו, שכתב שהנכד חייב לומר קדיש בשביל אבי אביו, משום שזה כבוד לאביו, ואע"פ שאביו כבר מת.

חילוק בין כיבוד אחיו הגדול לאשת אביו

וכסברא זו דכתב בכלי חמדה דרק באשת אביו אינו חייב לאחר מיתה ומשום שכבר אינה אשתו, נראה שמדויק כן מדברי הרמב"ם (ממרים ו, טו), שכתב שאין אדם חייב לכבד את אשת אביו ובעל אמו לאחר מיתת אביו ואמו, ובסמוך כתב לדין כיבוד אחיו הגדול ולא חילק בין מחיים לאחר מיתה, ומשמע דרק בכיבוד אשת אביו שאני בין מחיים לאחר מיתה, ומשום האי סברא דכבר אינה אשתו יותר.

ובאמת יתכן שיש לפרש בדרך אחרת, שחייב כבוד לאשת אביו או בעל אשתו הוא משום כבוד אביו או אמו, ולכן לאחר מיתתם פטור, אבל החיוב כבוד לאחיו הגדול הוא חיוב עצמי, ולכן אפילו אחר מיתת אביו נשאר החיוב. וכן מדויק בלשון הרמב"ם שם שכתב וז"ל "חייב בכבוד אחיו הגדול **ככבוד אביו**" משמע שהחיוב הוא להאח עצמו, ולגבי כבוד אשת אביו כתב הר"מ "**שזה בכלל כבוד אביו**" משמע שהחיוב הוא משום כבוד אביו.

ונראה שבהשגות הרמב"ן לספר המצוות (שורש ב) הסתפק בדבר זה, וז"ל "אבל אחיך הגדול **אם חשבו הראשונים שאין המצוה כן אלא בחיי האבות**, לפי שהוא גנאי להם שיתבזו ותולדותם והם מצטערים בזה הרבה... ואם כן הכל חוזר אל כבוד האבות" עכ"ל. וזה לכאורה דלא כסברת הכלי חמדה, שהרי שם אחיו הגדול שייך אפילו אחר מיתת אביו, ואף על פי כן אינו חייב בכבודו לאחר מיתת האב.

צוואת האב

בעיקר הנידון האם יש חיוב להקשיב לצוואת אביו או אמו לאחר מיתה דן בזה בשו"ת הגרע"א (שם) ועי"ש ששואל בזה סתירה, דמצד אחד מצינו בברייתא (קדושין לא, א) מכבדו בחייו ומכבדו במותו וכו', ומאיך מצינו להיפוך (כתובות קג, א) דאינו מחוייב בכבוד אחיו הגדול אחר מיתת אביו, אף דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב כמ"ש הרמב"ן לפי שגנאי להם שיתבזו ותולדותם והם מצטערים בזה הרבה, ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם, מזה משמע לכאורה דאינו מחוייב בכיבוד אב לאחר מותו. ותי' הגרע"א דענין שהוא כבוד וגדולה בעצמותו כמו לומר אבא מארי דבזה מגביה כבוד אביו, זהו שייך גם לאחר מיתה. אבל כיבוד לעשות נחת רוח לאביו כעין מאכילו ומשקהו ולמנוע צער לאביו, ומכלל הזה לכבד אשת אביו ואחיו הגדול שהוא ענין נחת רוח לאביו ומניעת צער ממנו, בזה יש לומר דלא שייך לאחר מיתה דלא אכפת להו בזה.

ומעתה לענין קיום צוואת אביו י"ל דגוף ענין השמעת קול אביו ואמו הוא כמו נחת רוח שזהו נחת רוח להם שיקויים רצונם, ובהיפוך צער להם, ולזה יש לדון דלא שייך לאחר מותם. אף דהמשמעות דברי הש"ע (סי' ר"ע ס"ט) דמחוייב לעשות צוואתו לאחר מותו, גם מדברי הב"י (סי' שע"ו הנ"ל) משמע כן להדיא, וע"כ דגם זה ענין כיבוד שנוהר בדבריהם. ואפשר דהוא בכלל מורא שצריך לירא שלא לעבור על צוואתם, וזהו שייך גם אחר מיתה. וההיא דהט"ז (שם ס"ק ג') דאינו סותר דבריו הוא רק בפניו, קיום צוואות שאני דאינו בכלל סותר דבריו, דפירושו שאינו סותר לומר אין הדבר כן ואין הלכה כן, דזה ליכא גנאי רק בפניו, אבל שלא לעבור על צוואתו הוא ענין אחר, ושייך בכל ענין אף שלא בפניו וי"ל דה"ה לאחר מיתה.

אמא שצוה לבנה ללבוש מעיל

על פי דברי הגרע"א זה יש לתמוה על הפסק של הרב ישראל רייזמן שליט"א שאמא שצוה לבנה ללבוש מעיל שחייב ללבוש המעיל, אבל כשיצא מן הבית יכול להוריד המעיל. נימוקו עמו שזה שחייב להקשיב לאב ואם בדברים שאין להם הנאה כמאכילו מלבישו, הוא משום יראה ולא משום כיבוד, ולכן אינו אלא בפניו. ולפי הגרע"א זה לא נכון, שרק לסותר דבריו לא שייך שלא בפניו, אבל להקשיב גם שלא בפניו שייך, וגם לאחר מיתה.